

Hoe restaureer je lawaai?

Door Piet Koster

ROTTERDAM - Het restaureren van oude meesters, zegt restaurateur Louis Damen, is voor een ervaren restaurateur eigenlijk een fluitje van een cent. Olieverf — olie met pigment — op linnen, dat kan nooit zo'n probleem zijn.

Maar wat doe je met veel vergankelijker *moderne kunst*? Hoe behoud je plastics? En al die andere kunststoffen; van het harde harde vinyl tot en met het zachte polyurethaan? En textiel? Wol? Veren? Rubber? IJzer? Hout? Maar — misschien wel het allermodernste probleem — hoe conserveer of restaureer je *lawaai*? Hoe houd je het kabaal in stand van tegen elkaar schurende stukken oud ijzer?

Het is, geeft Damen toe, misschien wel een heel extreem voorbeeld, maar op het volgende week in Amsterdam te houden congres *Modern Art: who cares?* (Moderne Kunst: wie kan het wat schelen?) zal het in elk geval ter sprake komen. Van maandag tot en met woensdag buigen zich in het Koninklijk Instituut voor de Tropen ruim vierhonderd conservatoren en restauratoren uit de hele wereld zich voor de eerste keer over het behoud van de moderne beeldende kunst, vooral die uit de tweede helft van deze eeuw. Zij wisselen ervaringen uit en zij proberen antwoorden te formuleren op ethische problemen als "wanneer is een kunstwerk nog origineel?"

Als lid van de Werkgroep Behoud Moderne Kunst is Damen (49) — officieel Hoofd Papierconservering van Museum Boijmans Van Beuningen in Rotter-

dam — een van de initiatiefnemers van dit congres. Al laat hij de eer daarvoor liever aan de jonge Amsterdamse kunsthistorica Dionne Silee, die in een afstudeerscriptie over dit onderwerp signaleerde hoe weinig deskundigheid er nog bestaat op het gebied van het behoud van moderne kunstvoorwerpen. Nog lang niet op alle academies voor beeldende kunsten wordt er aandacht aan besteed. „In Nederland heeft zich nog maar een handjevol mensen hierin gespecialiseerd”, zegt Damen. Anderhalf jaar geleden selecteerde de werkgroep tien *pilot-projects*. Enkele daarvan zijn — ter omlijsting van het onlangs gerestaureerde, uit 1888 daterende schilderij *De val van Ixion* van Cornelisz van Haarlem — nu in Museum Boijmans van Beuningen te zien. Zoals *Stil life with Watermelons* uit 1967 van Piero Gilardi (schuimrubber, ofwel poly-urethaan) uit de eigen collectie en *Gismo* van J. Tinguely uit 1960 uit het Stedelijk Museum in Amsterdam.

Congres over de problemen bij het restaureren van moderne kunst

Bij deze even ijle als kolossale installatie, waarin ijzeren stangen, wielen en wieltjes, tandwielen, jerrycans, frames, pannen, potten en een elektromotor zijn verwerkt, legt Damen uit met welke problemen een restaurateur hier nu te maken krijgt. In het verleden nam Tinguely zelf nog wel eens een reparatie voor zijn rekening, maar na diens dood moeten de conservator en restaurateur het zelf maar uitzoeken.

Leidraad daarbij is dat het oorspronkelijke concept van de kunstenaar zo veel mogelijk wordt

gerespecteerd. Al lijken velen zich daar zelf weinig zorgen over te maken. „Een enkele kunstenaar denkt wel eens na over de vergankelijkheid van zijn materiaal”, vertelt Damen. „Maar voor velen geldt nog steeds *als het kalf verdrongen is, dempt men de put*. Van Jan Schoonhoven is wereldwijd bekend dat het hem niet veel deed. Als zijn objecten van wit papier of karton vuil werden hij riep dat je er maar een kwast latexverf overheen moest halen. Van de Hema, riep hij er dan nog bij. Dat kun je doen zo lang de kunstenaar zelf nog bestaat. Als een kunstenaar dood is, moet je het laten zoals hij het maakte.

Louis Damen bij een door Jean Tinguely ontworpen machine: „Het geluid maakt deel uit van de betekenis.”

Foto Arie Kievit

„Tinguely is natuurlijk nóg ingewikkelder. Bewegende objec-

ten, waarin metaal over metaal schuurt. Die beweging en het daardoor veroorzaakte lawaai maken wezenlijk onderdeel uit van dit werk. Dus hier praat je over iets héél extreems. Ja, hoe conserveer je geluid? Slijtage kun je wel voorkomen door alles stil te zetten. Je kunt onderdelen van lagers voorzien of hier en daar in de olie te zetten, maar daardoor maak je dit tot een bijna zwijgend ding. Daardoor verliest het een deel van zijn betekenis.”

Een ander werk dat komende week op het congres wordt besproken zijn de van schuimrubberen watermeloenen Piero Gilardi. Dertig jaar geleden waren ze zacht en soepel. Toen kon het nog als een kleedje worden opge-

reeld. Nu zijn de meloenen keiharde brossen bollen, die korreltje voor korreltje in stof uiteen drijven te vallen. Een Duitse restauratrice heeft er een half jaar werk aan.

„Dit ding was eigenlijk *total loss* verklaard” zegt Damen. „Ontoonaanbaar geworden. Hier is gewoon een stuk weg. Verteerd, verkruimeld, afgebroken. Die kruimels kun je gebruiken om hier en daar plekken te re-toucheren, maar wat weg is moet je aan de hand van foto's reconstrueren. Maar welk materiaal gebruik je daarvoor? Gilardi schijnt dit soort dingen nu weer te maken. Alleen, hij impregneert ze nu met een soort haarlak. De vraag is welke problemen dát weer zal scheppen?”